

K r o n i k a

Gustav Krklec, Dostojevski kao čovek. 18 str. Štampa d. društva «Natošević» u Novom Sadu. Založba — ?

Kratka in nepopolna, v nekaterem pogledu plehka slika velikega Rusa, vzlic temu pa zanimiva za ljudi, ki jih mika pogledati v njegovo intimno življenje. Resnični častilec Dostojevskega naj rajši seže po virih, iz katerih je zajel tudi g. Krklec vso snov za svojo razpravo. «Dostojevski kao čovek» je ponatisnjen iz «Letopisa» knjige 305, zv. 1—2. Posebnih ambicij stvarca ne razodeva; nivô je baš dovolj visok za dober podlistek ali za predavanje širjemu občinstvu. Lastilni pridevnik «Dostojevskov, -a, -o», genetiva «Ljubov Fjodorovne» in «Jasnaje Poljane», dativ «Tolstoju» in «afero Petraševski» odklanjamo, ker se ne ujema jo ne s slovnico ne s Krklečevim literarnim ugledom.

V. Levstik.

KRONIKA

D O M A Č I P R E G L E D

Spomenik septembrskim žrtvam. Usoda spomenika, ki ga je v spomin Lundru in Adamiču pred več nego petnajstimi leti izvršil kipar Svet. M. Peruzzi, je prav čudna. Ko je bil nagrobnik dovršen, ga «združeni narodni odbor» iz političnih razlogov ni mogel postaviti na določenem mestu, to je na pokopališču Sv. Križa. Tako je spomenik moral v skladišče, kjer še dandanes čaka odrešenja. Vsako leto se po večkrat javljajo glasovi, ki zahtevajo, da se ta spomenik padlim žrtvam končno le postavi. Tudi letos niso izostali.

O Vseh svetih je «Slovenski Narod» priobčil notico, kjer neznaní dopisnik zahteva čim skorajšnje postavitev spomenika v mestu, in sicer na Pogačarjevem trgu. V «Jutru» (št. 254) je Anton Adamič ponovil to zahtevo s sledečim utemeljevanjem, ki je vredno, da se omeni: «Informiran sem sedaj točno, zato ne morem reči drugega, kot da se v popolnem strinjam z nazeri g. Fr. Govekarja v «Slovenskem Narodu» pred dvema (prav za prav pred t r e m i leti; op. pisca) letoma. Spomenik je za sedanje razmere menda res neprimeren! Naloga prihodnjega občinskega sveta je, da poskrbi za preformacijo sedem metrov visokega kolosa, ki bi že vsled svoje kamnoseške preprostosti žalil občutljivo oko, če bi stal, magari tudi na Pogačarjevem trgu. — Pogačarjev trg je najidealnejši prostor!»

Ne zaradi tega površnega članka, ki kaže malo umevanja in več nepoučenosti o stvari, temveč zaradi zmotnih in umetnostno nevzdržnih umetnostnih nazorov, ki jih člankar navaja, treba ponovno jasno in glasno povedati že večkrat poudarjeno resnico: da Peruzzijev nagrobnik žrtvam krvavega septembra 1908. leta ne sodi na Pogačarjev trg. Kot nagrobnik more doseči svoj pravi namen samo na mestu, za katero je bil mišljen, to je na pokopališču. Na vsakem drugem prostoru v m e s t u bi bil nemogoč. Razen tega treba upoštevati, da je bil spomenik v zmislu naročila zasnovan z izrecnim ozirom na izpostavljen in povsod odprt prostor. Kiparski del (ženski genij) v nadživljenski velikosti naj po stvariteljevem zamisleku učinkuje monumentalno z maso in strogimi, grobimi, arhitektonsko občutenimi oblikami in velikopoteznimi obrisi brez izdelanih detajlov. Cela skupina s precej težkim in mogočnim podstavkom in bolj enostavno zamišljeno figuro, močno navpično poudarjeno, je za razmeroma neveliki

K r o n i k a

Pogačarjev trg preveč težka. Celotni pogled bi bil vsled prekratkih razdalj nepopoln in moteč. Preudariti treba nadalje, da je vsak javni monument bistven in neločljiv del prostora, kjer se nahaja in da s svojo okolico tvori enotno sliko, ki more povoljno učinkovati le, če med spomenikom in miljejem vlada skladno in vzajemno spopolnjujoče se razmerje. Zato ne gre postavljati spomenikov brez ozira, da li s svojo stavbinsko okolico tvorijo harmonično celoto. V danem slučaju je naknadna prilagoditev oblik že izgotovljenega spomenika obstoječim stavbam in prostorninskim razmeram nemogoča.

Kar se tiče predlagane «preformacije» Peruzzijevega spomenika, ni treba ponavljati, da je vsak tak načrt jalov in brezupen. Poudarjam, da o umetnostni kakovosti tega spomenika tu ne more biti govora. Kako si sicer pisec navedenega članka predstavlja to preformacijo, ne vem. Prepričan sem, da bi iz že gotovega dela bilo težko napraviti kaj več nego polovičarsko skrpučalo, tudi če bi avtor v tako krparijo privolil, kar je pa še vprašanje. Vsekakor že stroški ne bi bili majhni. Preoblikovanje nagrobnika brez umetnikovega soglasja in sodelovanja bi bil dokaz kulturnega barbarstva in pomanjkanja takta napram stvaritelju, ki je tudi po preteku let še vedno duševni lastnik svojega dela in pred vsemi upravičen sklepati o njegovi končni usodi.

Pogačarjev trg je eden redkih organsko nastalih in lepo zaključenih ljubljanskih trgov, ki še zaslužijo to ime. Kot le malokateri nudi resnično primeren okvir javnemu spomeniku ali monumentalnemu vodnjaku. Načrt, ki se je pojavil pred leti, da se na tem javnem prostoru postavi Krekov spomenik, je našel v umetnostno razumni javnosti mnogo vnetih zagovornikov. Mislim, da bi primerno zasnovan spomenik, tudi skromnejših dimenzij, ki bi se skladal z okolnimi slogovno enakovrednimi stavbami in ne motil mirne stenske kulise, lahko dosegel prav močan vtis.

Za Peruzzijev nagrobnik pa Pogačarjev trg nikakor ni primeren. Spomenik septembrskim padlim naj končno že najde mesta tam, kamor je bil od vsega početka namenjen: na pokopališču pri Sv. Križu. K. D.

I N O Z E M S K I P R E G L E D

Kultura in umetnost v novi Rusiji. Pod tem zaglavjem je imel pred kratkim Anatol Lunačarski, sovjetski ljudski komisar za ljudsko prosveto in avtor raznih dram, v Berlinu predavanje, ki je v marsičem zanimivo za nepoučeno zapadno Evropo. Njegov govor je ponatisnila berlinska «Die neue Rundschau». V prvem delu govori Lunačarski o prizadevanju komisariata za ljudsko prosveto za pobijanje analfabetstva in dokazuje na podlagi številik stalno pojemanje tega nacionalnega zla. Nato govori o odnošajih med ruskimi znanstveniki in učenjaki ter sovjetsko vlado. Zadnji odstavek, ki govori o sodobni sovjetski umetnosti, prinašamo čitateljem «Ljubljanskega Zvona» predvsem v informativne svrhe, ne da bi se kakorkoli spuščali v idejno stran avtorjevih razmotrivanj. Opozarjamo samo na pasus, ki govori o vpoštevanju preteklosti. Vzlic številnim protivnim glasovom in težnjam v zadnjem času je namreč jasno, da brez žive zveze s tradicionalno preteklostjo in njenimi pridobitvami ni mogoč zdrav, organski razvoj nobene kulturne panoge v narodu, najmanj pa umetnosti, to zlasti še v današnji dobi, ki je tako uborna na nadpovprečno-velikih, genialno-revolucionarnih umetnikih. Lunačarski pravi: